

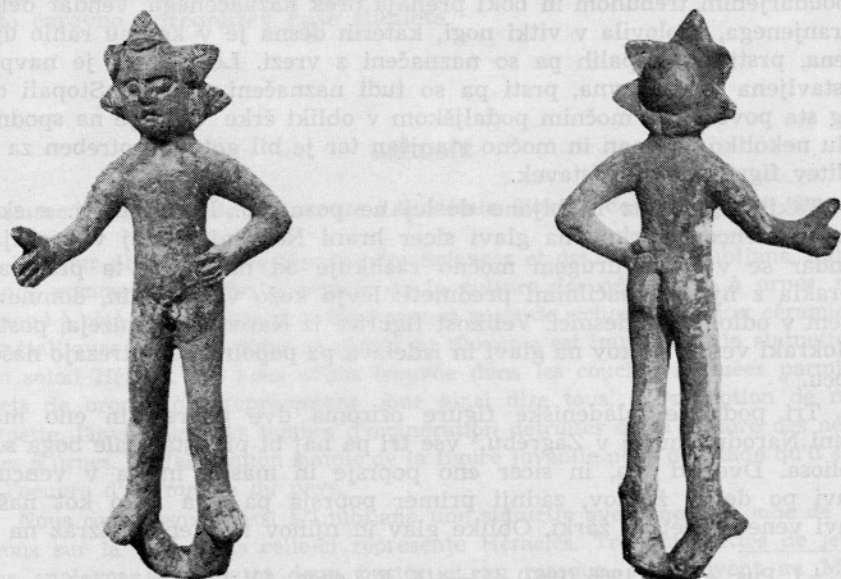
RIMSKA STATUETA IZ DVORIŠČA SAZU V LJUBLJANI

IVAN PUŠ

Mestni muzej, Ljubljana

Skromnemu številu v Ljubljani najdene antične bronaste plastike moremo dodati še figurico boga domačega ognjišča — lara — ali boga sonca Heliosa (Sol), ki smo jo našli pri odkrivanju grobov kulture žarnih grobišč leta 1964 na dvorišču Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani (SAZU).

Figurica, katere celotna višina znaša 7,5 cm, brez nastavkov za pritrditve na podstavek pa 6,7 cm, je ležala v premetanih plasteh v globini 1,50 m pod površino, skupaj z večjim številom fragmentiranih bronastih predmetov, ki pripadajo kulturi žarnih grobišč in prav gotovo predstavljajo inventar uničenih prazgodovinskih žganih grobov, ki jih je na tem prostoru veliko; uničeni so pa bili verjetno prav od antičnih vkopavanj in planiranj.

Ljubljana, dvorišče SAZU, Statueta boga Heliosa (Sol)

Ljubljana, cour de l'Académie Slovène des Sciences et des Arts. Statuette du dieu soleil Hélios (Sol)

Področje dvorišča SAZU je bilo zelo izpostavljeno v poznem srednjem veku, ker je predstavljalo koristen prostor za gradnjo objektov. Zato je bil ves prostor večkrat prekopan za temelje zgradb in za gosti preplet kanalizacije in ni čudno, da smo našli med seboj pomešano kulturno gradivo vse od kulture žarnih grobišč pa do najnovejšega. Poudariti pa moramo, da figurica ni edini najdeni antični predmet na prostoru, izkopanem leta 1964. V premetanih plasteh smo namreč našli veliko antičnega keramičnega in kovinskega kulturnega gradiva. Poleg tega smo ugotovili tudi dele zidov antične stavbe, ki je stala približno 50 m izven obzidja antične Emone. Gradivo najdeno na dvorišču SAZU leta 1964 in 1965 še ni objavljeno, razen nekaj latenoidnih predmetov.¹

Glava naše figurice je razmeroma dobro izdelana. Na njej se v obliki venca oziroma diadema razteza od desne na levo stran glave pet žarkov, ki so ornamentirani z vrezi v obliki smrekove vejice, njihovi spodnji robovi pa so na glavi zavihani naprej. Na dolgem, nekoliko koničnem obrazu vidimo oči, ki so plastično izdelane, nos je razmeroma dolg in koničast, usta naznačena z vodoravnim vrezom, brada ozka in nekoliko naprej potegnjena. Zatilje oziroma zadnji del glave je polkroglast, pod njim pa navpična zareza, ki predstavlja združitev obeh koncev venca žarkov. Telo kot obraz sta mladeniška in nežna, vitkih in finih linij, kar se vidi kljub močni divji patini na prsih, nogah ter deloma na rokah in zatilju. Mladeničeva desna roka je v komolcu upognjena in iztegnjena naprej. Dlan je normalno velika, prsti pa so naznačeni z vrezi, nesorazmerno veliki palec pa je navpično dvignjen. Leva roka je postavljena v bok tako, da so z vrezi naznačeni prsti obrnjeni naprej, palec pa se prilega v bok in je obrnjen nazaj. Vitki trup s poudarjenim trebuhom in boki prehaja prek naznačenega, vendar deloma ohranjenega, spolovila v vitki nogi, katerih desna je v kolenu rahlo upognjena, prsti na stopalih pa so naznačeni z vrezi. Leva noga je navpično postavljena in je ravna, prsti pa so tudi naznačeni z vrezi. Stopali obeh nog sta povezani z močnim podaljškom v obliki črke V, ki je na spodnjem delu nekoliko zravnana in močno stanjšana ter je bil gotovo potreben za pritrditev figurice na podstavek.

Takih figuric iz Ljubljane doslej ne poznamo. Podobno, tj. s skoraj enakim vencem žarkov na glavi sicer hrani Narodni muzej v Ljubljani.² vendar se v vsem drugem močno razlikuje od naše, saj ta predstavlja Herakla z njemu značilnimi predmeti: levjo kožo v levici in, domnevajo, kijem v odlomljeni desnici. Velikost figurice iz Narodnega muzeja, postava, petokraki venec žarkov na glavi in izdelava pa popolnoma ustrezajo našemu kpicu.

Tri podobne mladeniške figure oziroma dve poprsji in eno masko hrani Narodni muzej v Zagrebu,³ vse tri pa naj bi predstavljale boga sonca Heliosa. Dve od teh, in sicer eno poprsje in maska imata v vencu na glavi po devet žarkov, zadnji primer poprsja pa ima tako kot naš na glavi venec s petimi žarki. Oblike glav in njihov mladeniški izraz na licu

¹ I. Puš, AV 17, 1966 (1967) 413—416; F. Leben, AV 19, 1968, 303 ss.

² R. Ložar, Poročila arheološkega oddelka Narodnega muzeja v Ljubljani za leta 1931—1933. GMDS 14, 1933, 49, pod. 37.

³ V. Brunšmid, Antikni figuralni bronsani predmeti u hrvatskom narodnom muzeju u Zagrebu. Vjesnik Hrv. arh. druš. 13, 1913—14 (1914) 211 in 212.

so močno podobni oblikam našega kipca, je pa razlika v obliki venca žarkov na glavi; naš primer ima namreč kratke trikotne žarke z ornamentom, žarki zagrebških figuric pa imajo bolj ali manj okrogel presek z daljšimi kraki, pred vsem v enem primeru.

Celo vrsto podobnih statuet najdemo v Reinachovem delu,⁴ ki se v posameznostih močno razlikujejo od našega primera. Ti so namreč vsi, vsaj deloma oblečeni in imajo v rokah določene predmete, naša figura pa je brez obleke in praznih rok. Obstojijo tudi razlike v vencu žarkov na glavi tako v številu kot tudi v obliki krakov, vendar to ni bistvenega pomena. Nekaj statuet, ki jih obravnava S. Reinach, pripada larom⁵ z njim značilnimi predmeti v rokah, druge pa, ki so močno podobne prvi, pa bogu sonca Heliosu.⁸ Kljub nekaterim razlikam v obliki venca žarkov na glavi poznanih figur Heliosa moremo z gotovostjo tudi našo figurico pripisati istemu božanstvu.

Figurica je ulita v enem kosu in dokaj preprosto izdelana. Na njej manjka finih in detajlnih obdelav tako obraza kot tudi drugih delov telesa, kar nam utrjuje prepričanje, da je kipec nastal nekje na najdišču bližnjem področju in da je, po predlogi seveda, delo domačega mojstra.

Časovni nastanek naše statuete je težko določiti, ker je najdena v sekundarnem položaju in celo med predmeti, ki pripadajo popolnoma drugemu, mnogo starejšemu kulturnemu obdobju. Če vzamemo v poštev antično gradivo, najdeno na področju SAZU, moremo samo na podlagi tega ugotoviti, da je naša figurica nastala v 2. polovici prvega ali 1. polovici drugega stoletja n. š. Datacija naj velja le začasno, ker nam lahko podrobna obdelava antičnega kulturnega gradiva prinese nove momente za natančnejšo časovno opredelitev naše statuete.

RÉSUMÉ

La statuette romaine de la cour de l'Académie Slovène des Sciences et des Arts

La cour de l'Académie Slovène des Sciences et des Arts à Ljubljana, qui est connue comme une riche nécropole de la culture des nécropoles à urnes, nous a donné à côté des matériaux préhistoriques aussi de riches matériaux céramiques et métalliques antiques. Pour sa rareté en Slovénie est importante la statuette du dieu soleil Hélios, que nous avons trouvée dans les couches remuées parmi les objets de bronze qui représentent pour ainsi dire tous, à l'exception de notre statuette, l'inventaire des tombes d'incinération détruites de la culture des nécropoles à urnes. La fabrication simple de la figure juvénile nous persuade qu'il s'agit de l'oeuvre d'un maître du pays.

Nous connaissons aussi à Ljubljana une statuette avec une couronne de cinq rayons sur la tête, mais celle-ci représente Héraclès. Trois statuettes de jeunes gens analogues, au plutôt deux bustes et un masque, se trouvent au Musée

⁴ S. Reinach, *Repertoire de la statuaire grecque et romaine*. Paris (1913).

⁵ l. c. II/2, 501 sl. 3: 56 in 502 sl. 6: 7.

⁶ l. c. II/1, 110 sl. 4, 5, 6; 111, sl. 1, 2, 3, 4, 5; IV, 60 sl. 3, 4; 61, sl. 2, 3, 4, 5.

National de Zagreb. Nous trouvons beaucoup de statuette pareilles ou du genre dans l'oeuvre de Reinach Répertoire de la statuaire grecque et romaine.

D'après les matériaux céramiques et métalliques antiques de la cour de l'Académie Slovène des Sciences et des Arts, nous concluons que notre statuette a été faite dans la seconde moitié du 1er siècle ou la première moitié du 2e siècle après notre ère.